

EPİSTEMİK MANTIĞIN İKİ TERİMİ ÜZERİNE: BİLGİ VE İNANÇ

Arş.Gör. İbrahim DAŞKAYA¹

"Bilgi olmaksızın inanç, en iyi durumda,
doğru yolu seçen kör bir adama benzer."

Platon, Devlet 500 C

"Inanma ile bilmenin ayrimı yaygın bir
karşılık olmuş durumda. Ancak bu
ayrim gerçekten boşunadır. Çünkü
inandığım şeyi, biliyorumdur da,
kuşkum yoktur ondan."

Hegel, Tarihte Akıl

ÖZET

Bu çalışmada önce (a) "bilgi" ve "inanç" kavramları epistemik mantığın terimleri olarak karşılaştırılacaklardır. Epistemik mantıkta "bilgi" terimi, bir önermeler-sistemi oluşturan öğe, "inanç" ise bu öğelerin, belli koşulları üstünde taşıyacak olan temeli olarak görülür. Sonra (b) bu iki terimin arasındaki ilişki "epistemik mantık"ın dışına çıkılarak değerlendirilecektir. Bu kısımda bu terimler, "bilgi"yi nesneye yönelik bilme edimlerinin bir sonucu olarak ele alan ve bilme edimleri ile bu edimlerin yöneldikleri nesneyi birbirinden ayırarak, bilgiyi önermenin kendinde değil, hakkında olduğu nesne(si)yle bağlantısında gören yaklaşım açısından ele alınacaktır. Epistemik mantığın bilgi ve inancı nasıl tanımladığı sayın *Teo Grünberg'in* "Epistemik Mantık" adlı kitabı esas alınarak aktarılacaktır. Onun burada dile getirdiği "bilgi" kavramı ve savunduğu "empirik bilgi ölçütü" açıklanacaktır.

Anahtar sözcükler: Bilgi, inanç, bilme edimi, önermesel bilgi, temellendirme, doğru inanç.

ABSTRACT

In this article firstly concept of "knowledge" and "belief" will be compared as terms of epistemologic. In epistemiz kogic the term knowledge is an element which constitutes the systems of proposition and the term "belief" is considered to be the basis of there elements. Secondly, the relationship between these two terms will be appraised beyond epistemic logic.

In this chapter there terms will regard knowledge as a result of towards the object separating acts of knowing and acts towards the object from each other. The approach sees the knowledge in the context of its object not in the proposal itself. How epistemic logic describes the knowledge and belief will be explained in the basis of epistemik mantik by Teo Grunberg. His concept of knowledge mentioned here and experimental knowledge scale that supports will be given.

Keywords: Knowledge, Belief, act of Knowing, proposition, justification, true belief.

Giriş: Belgelenmiş Doğru İnanç Olarak Bilgi

Bilginin, kendisine bir rapor ya da açıklamanın (*logos*) eşlik ettiğinin doğrulanması savı en açık biçimde ilk Platon'un *Theaitetos* (201c-210B) diyalogunda tartışılmaktadır. Bilginin (*episteme*) algı mı, doğru mı, yanlış mı, doğrulanmış mı, doğrulanmamış mı, bilgi (*episteme*) olarak adlandırıldığı şeyin bu üç ögeyi girdiğini ileri sürerek yanıt verir. Ona göre bilgi türü olarak epistemik niteliği, tanımı gereği, bu sorulara verilecek yanıtlarında bulunmamaktadır. Bilgi farklı adlar altında dört bölüme ayrılmıştır. Tasarımların (*aisthesia doksa*) ve kanıların (*gnosis, alethes doksa*) tanımları gereği algılamaya dayanmaya dayalı olması kaçınılmazdır. Fakat Platon, epistemeyi arastırırken, nesne diğer bilgi türlerinin (*eikasia, pistis*) nesnelerinden farklı olan boyut bir bilginin *bilme türünün* de algı ya da inançtan farklı olduğunu iddia edeceklerdir. "Bilme"den "düşünceye görme"nin (*noesis*) anlaşıldığı Platon diyaloglarında, aklın bir ideyi ya da bir kavramı hakkındaki bilgi olsa epistemeyi kavr还不如ında inanca yer yoktur. Salt inanca duyulan giz akılla temellendirilmiş güven değildir. İnanç (doğru olsun, olmasın) bu yoluyla üretilir, akl temellerine dayanmaz (*alogoy*), ikna ile değiştirilebilir ve ona tüm insanlar sahip olur. Oysa bilgi eğitime üretilir, doğrulanır, açıklama (*alethes logos*) ile temellenir, ikna ile sarsılmaz ve pek az insan bu tür bilgiye sahip olur. (*Timaeus* 51D) İnanç edimi nesnesini doğru ya da yanlış kavradığında hep aynı zihinsel tavrı taşır. Bu ise, bilginin (*episteme*) doğrulanması gerekligine (*Theaetetus* 152C) ilişkin platoncu savla gelişir. İnanç halde, doğruya götürebileceği kadar yanlış da götürebilecek olan inancı bilgi değildir.

Ancak çağdaş epistemolojideki genel eğilimlerde Platon'un bilgi türlerini nesnelerine göre ele alan bu bakışına çok az rastlanmaktadır. Günümüzde bu bakışı, kısmen tarih bilimlerinin doğa bilimlerinden konular gereği farklı yöntemleri olmasını savunan düşünürler temsil etmektedir. Öte yandan, tarihçi okulların tersine bu ayrimı yadsayan neo-pozitivism gibi akımlar da mevcuttur. Nesneden, salt empirik ya da olgusal nesneyi analiz eden neo-pozitivism, bu daraltılmış nesne kavrayışı ile çağdaş epistemoloji-

genel eğilimini de yansımaktadır. Bu biçimde bilgi, özellikle doğa bilimleri bilgisinin konu alanyla sınırlı, çok dar bir nesne alanına sıkıştırılmaktadır. Bilgiden, yalnızca empirik bilgi anlaşılmasının bilginin ölçütü araştırılmaktadır. Empirik bilginin ölçütünün ne olduğu konusunda neo-pozitivizmin genel bir eğilimi olduğu söyleyebilir. *Mantıksal analiz*. Neo-pozitivizmin ölçütü niçin mantıksal analizdir? Burada kısaca neo-pozitivist yaklaşımın ölçüt problemini çözerken nereye hâkim olabileceğini deincelemejidir.

Bilindiği üzere neo-pozitivizm'in amacı, bilginin her türlü metafizikten arındırılmasıdır. "Bilgi", tanımı gereği doğrudur (doğru olmalıdır!). Doğrulukları sürekli tartışılan metafizik önermeler, bilgi önermeleri olarak düşünülemez. Doğruluk ölçütlerinin tartışılmadığı önermelerin üretileceği bir nesne alanı, yani doğru bilginin içinde ortaya çıkacağı bir nesne alanının olması gereklidir. Onlara göre, doğa bilimlerinin de içinde iş gördüğü, *of lays* i verilmiş deney alanı bu gereksinimi karşılar. Bu alan içinde çalışan düşünür için iki tür önerme vardır: *protokol önermeler* (Carnap) ve bunların oluşturduğu *bileşik önermeler*. Mantıksal analizin bir ölçüt olarak belirlenmesi, önermeler arasındaki bu ayrımı dayanır. Artık, kendi araştırma alanını önermelerin *mantıksal* kuruluşu ve birbirleriyle *mantıksal* ilişkilerini saptamaya sınırlayan bir epistemoloji ortaya çıkmıştır. Onlar bu önermeleri, bir önerme sistemi içinde düzenlemeyi, *bileşik* önermeleri çözümlemeblecekleri son noktaya kadar çözümleyip *protokol* önermelere ulaşmayı, buradan hareketle kavramların *mantıksal* bir sistemini kurmayı ve sonuçta, olabilecek en yalın yapıya inşa etmeye çalışabilecek bir "birleşik bilim" oluşturmayı amaçlarlar.

Çalışmanın konusu açısından mantıksal analizin ne anlama geldiğine kısaca deincelemek gerekiyor. Çünkü mantıksal analiz, neo-pozitivistlerin *belgeleme* (*justify*) işlemlerinin başında gelir. Bilgi, "belgelenmiş doğru inanç" olarak tanımlanacaksa, "belgeleme"nin anlumu açıkça kavuşturulmalıdır. Carnap'ın ifadesiyle "mantıksal analiz, (genel ifadeler ile protokol ifadeler arasındaki mantıksal çıkarım bağıntılılarıyla) ilgili bir soru olarak) doğrulama problemini iştiva eder." (Ural 1986:68) Mantıksal analiz, empirik bilimin önermeleri ile metafizigin önermelerini birbirinden ayırmayı, *bileşik* (*genel*) önermeleri daha yalın bir biçimde, hatta *protokol* önermeler biçimine indirmeyi amaçlar. Burada önemli olan kavram, "indirmeye" kavramıdır. İndirmeye, bilisel büyümeyen üzerinde gerçekleşeceği yalın temelleri sağlar. Bu temeller (*protokol* önermeler) deneyi saptamayı ve dile getirmeyi sağlarlar. Ancak bir önermenin bir deneyi doğru olarak dile getirmesi ne demektir? Bunun ölçütü nedir? Burada mantıksal analizin önermeler arası indirmeyi gerçekleştiren işleminin dışında, bir diğer işleviyle karşılaşılır: Tek bir önermenin içinde yer aldığı

önermeler sistemiyle tutarlılığının bulgulanması. Tek tek deneylerde çıkarılan protokol önermelerin belli bir mantıksal tutarlık türünden ortaya konulabilmesi. Gerçi, bir önermenin bilisel / bilimsel deyimlerinden birisi olarak önerme içeminin empirik ya da olgusal nesneye indirgenebilmesini, yani protokol önermelere dönüştürülebilir olmasına savunsa da, neo-pozitivist eğilimler için bu önermelerin kurucu epistemolojik olarak değil, belki ve olsa olsa psiko-fizyolojik olarak daha sık epistemolojik olarak değerlendirilebilirler. Bu da epistemolojinin işi olarak görtülmelidir.

Buraya kadar genel hatları çizilen neo-pozitivist epistemolojisinin, bilgiyi, onu dile getiren önermenin mantıksal kuruluşu içinde sınırlayıcı bir tutumu benimsemesidir. Böylece, önerme kendi içinde değerlendirilen bir anlam birimi olarak anlaşılmıştır. Bilgi, ancak bir önerme sistemi içinde ortaya çıkar ve her biri sistem içinde bir biçimde yer almış, birbirleriyle mantıksal tutarlık ilişkisine sahip önermelerce tasınır. Bu biçimde neo-pozitivist epistemolojilerde bilgiyi dile getiren önermenin, hakkında olduğu nesne değil, önermenin kendisi (yapısı ve kuruluşunu olmak üzere mantıksal niteliği) konu edinilir. Buna göre, neo-pozitivist bilgi anlayışını açıklayabilmek için, onların önermeden ne anladıklarına ve ne önermenin bilisel olmasının koşulları olarak neleri talep etmek gerekmektedir.

Bu çalışmada neo-pozitivist epistemolojinin çeşitliliklerinden biri olarak, Teo Grünberg'in bilgi önermeleri ve empirik bilgi ölçütü üzerinde düşüncelerine değinerek onun "inanç" terimini nasıl yorumladığı ile getirilecektir.

1- "Bilgi"nin Tanımlanması:

Grünberg'e göre, "konuyu bilme" anlamında değil de, "oldugunu bilme" anlamında kullanıldığında "bilgi" herhangi bir somut ya da soyut nesnenin adı değildir. "p" önermesinin X için bir bilgi dile getirmesi, X'in "p" olduğunu bilmesi demektir. X biliyor ki p önermesi bağlamında "X biliyor ki" deyimi "p" önermesinden bileşik bir önerme kurmaya yarayan ve doğruluk-fonksiyonu durumunda olmayan bir "1-li önerme-eklemi" sayılabilir. Şu halde "bilgi" sözcüğü, "değil" önerme-eklemi gibi hiçbir nesneyi göstermez. Böylece, "p" önermesinin X için bir bilgiyi dile getirmesinin, "p"nin dile getirdiği bilgi diye herhangi bir nesnenin varlığını içermemesi ileri sürülebilir. Demek ki "bilgi"nin tanımı problemi "X biliyor ki p" biçimindeki önermelerin anlamını araştırma problemine indirgenir (Grünberg 1971: 16-17).

Bilginin tanımı problemi, bu indirgenmiş haliyle X'in "p" bilgini söyleyebilmenin gerekli ve yeterli koşullarını araştıracaktır. Burası

de tanedir. X'in "p"yi bildigini söyleyebilmek için, hepsi de aynı anda gerçekleştirilmek zorundadırlar. Birinin sağlanamadığında "bilme" gerçekleşmez.

1- X'in "p"ye inanması (köpeğin {X} "tilkinin burada olduğu"nu {p} umması); 2- X'in "p"yi belgelemesi (köpeğin {X} "tilki burada"ya {p} koku alarak varması); 3- "p"nin doğru olması ("tilkinin burada olması"nın {p} gerçekle uygun olması).

"Böylece inanma, doğruluk ve belgeleme şartlarının bir arada yerine gelmesinin bilginin gerekli bir şartı olduğunu görüyoruz. Öte yandan bu şartın yeterli de olduğunu öne sürüyoruz. Nitekim çözümlemesi pek güç bir kavram olan "belgeleme"yi olsa olsa "doğru bir inancı bir bilgiye çevirmek içm gereken tamamlayıctır özellik" diye tanımlayabiliyoruz. Başka bir deyimle, (bilginin belgelenmiş doğru inanç olarak) tanımının "bilgi"nin belirli (explicit) bir tanımı olarak değil, "bilgi" ile "belgeleme"nin anlamını birlikte belirleyen bir ortak (implicit) tanım (bir "anlam postulatu") olarak yorumlamak gerekiyor." (Grünberg 1971: 20)

Burada dikkati çeken ilk nokta, "bilgi" kavramının "bilmek" fiiliinin dört ayrı kullanımından, sadece "oldugunu bilmek" anlamıyla sınırlı olmak çözümlemesidir. Burada önemli olan, fiiliin bu kullanımlarının birbirine indirgenip indirgenemeyeceğinin saptanmasıdır. Bu kullanımlar birbirine indirgenemiyorsa, ki Grünberg üç kullanım için bunu ileri sürer, o zaman yalnızca tek bir kullanımın "oldugunu bilmek"nin ele alınmasındaki neden amaç irdelemelidir.

Grünberg'in benimsediği dört kullanım şunlardır 1- "Oldugumu bilmek", yani "X biliyor ki, p"; 2- "İş-bilme", yani "X, İ işlem yapmasını biliyor"; 3- "Konuyu bilme", yani "X, a'yı biliyor"; 4- "Soru karşılığını verme olarak bilme", yani "X, S sorusunu yanıtlamayı biliyor".

Grünberg bunlardan sonuncusunun "iş-bilme" ve "oldugumu bilmek" kullanımlarına indirgenebilecek iki farklı yapıya sahip olduğunu söyleyerek. Dolayısıyla burada "oldugunu bilmek" ile "konuyu bilme"nin birbirine indirgenip indirgenemeyeceğine bakılmalıdır. Dikkat edilirse bilmekin tam

kullanımlarında, Grünberg'in yalnızca bilmenin 1.tür kullanımını açıklarken itade ettiği ortak bir özellik vardır: Bu kullanımların hepsi de, *bilen* kişi (X) ile *bilinen* olgunun ("p", "İ", "a" ya da "S"), bağıntısını dile getiren önermeleri temsil ederler. Bu ortak temsil etme (Grünberg kabul etmemesine dek dört kullanımın da tek bir kullanımın değişik görüntümüleri (farklı konular bilme) olduğunu gösterir. Grünberg'e göre ise, bilmenin birinci ve üçüncü türden kullanım farklarının nedeni bu tür bir konu farklılaşması değildir. Bunun nedeni, 1.tür önermelerin, "p" önermesinin "X biliyor ki" operasyonu, deyimi aracılığıyla oluşan bileşik önermelerken, 3.tür önermelerdeki "biliyor" teriminin "2.li genel terim" olmasıdır. Böylece 1.türden önermelerde *bilen* (X) ile *bilinen* (p) arasında bir bağıntıdan söz edilemeyezen, 2.tür önermelerde *bilen* (X) ile *bilinen* (a) arasında belirli bir bağıntı vardır. Esasen 1.tür önermelerde "p"den *bilinen* olarak söz etmede yerinde de olmaz. (Grünberg 1971: 12-16)

Oysa görüleceği üzere "X biliyor ki p" önermesini "X, p'yi biliyor" ifade etmek (ki Türkçede bu ifade çoğu kez böyle kullanılır) önermenin ne mantıksal kuruluşunu ne de anlamını değiştirir. Üstelik bu sav 3.tür önermelerin *dolaylı tanıtma* anlamına gelen kullanımları için de geçerlidir. "X şu anda korktuğunu biliyor" önermesi, konuya bilme önermelerin dolaylı tanıtma anlamına gelen kullanımına bir örnektir. Bu önerme, "p'yi anda korkuyor" (p) deyimini ile "korkan" (X) arasındaki bağıntıyı verir ve "X biliyor ki p" biçiminde de ifade edilebilir. "Konuya bilme" Grünberg'e göre *dolaylı tanıtma* olarak diğer bilme türlerine indirgenemeyen, dolaylı tanıtma olarak ise "iş-bilme"ye indirgenebildiği durumlar vardır. Göründüğü üzere yukarıda de濂ilen nedenler uyarınca 1.2., ve 4.tür kullanımları "bilgi" kavramının 3.tür kullanımına (konuya bilme) bir biçimde indirgenebilirler.

Ancak de濂ileni gereken bir ikinci nokta daha vardır: Grünberg'e göre "bilme" kavramının 3.tür kullanımını 1.tür kullanım'a hiçbir biçimde indirgenemeyorsa da (ki bunun böyle olmadığı gösterildi) niçin 3.tür kullanımı yerine 1.tür kullanımıyla ilgilenilmıştır? Bunun nedeni, "olduğu bilme" kullanımında bilgi önermelerinin kendi içinde kalınarak, başta referanslara gönderilmenden belgelenebilecek bir mantıksal kuruluş ve yap sergilediklerinin düşünülmesidir. Böylece "semiotik doğruluk" denilen doğruluğun, önermenin mantıksal işleyişine göre belgelenmesi ve doğruluk değerlerinin belirlenmesi kapalı bir birim olan bir önerme-sistemi de濂anmadan da olağanlı olacaktır. Belgelenmenin bir önerme-sistemi içinde kalınarak yürütülmesi amacı, gerçi tam olarak yerine getirilemese de (gözlem önermelerinin dolaylı belgelendığının kabul edilmesi ve bazı iş dolaylı belgeleyiciler olarak bunların kullanılmasının zorunluluğu nedenyile) nihai hedef, önerme-sistemlerinin içinde kalmaktır. Bu "bilgi" tanımı (olduğu bilme), önermelerin baz olarak alındığı, *bilen* ile *bilinen*

arasındaki bağıntının hesaba katılmadığı bir epistemolojinin üzerine inşa edilebileceği temel birimdir.

2- Önerme Olarak "Doğru İnanç":

Grünberg'e göre, mantıksal analizin nesnesi önermelerdir. Her önerme sentaktik yapısı bakımından düzgün bir "bildirisel cümle"dir. Bu halde önermeler dilin kullanımına ilişkin ayırmalar esas alan görüşler aracılıyla tanımlanmaktadır. Dil, kullanımları açısından iki ana bölümde ayrılır: Bildirisel kullanım ve bildirisel olmayan kullanımlar. Dilin bildirisel kullanımını, ancak bir *i n a n c* i ya da bir *i d d i a y* i dile getirdikleri için, doğru ya da yanlış değeri alabilen (doğruluk değeri taşıyabilen) deyimlerle sağlanır. Dolayısıyla her önerme, bilgiyi ifade etmeye (doğru olmaya) adanız olan bir deyimdir. (Grünberg 1970:10 ve 105; 1971:1)

Bu kısa alıntılardan da çıkarılabilircegi üzere, bir önermenin yapısal özellikleri bir inancı ya da iddiayı bildirmektir. Bir cümle bildirme kapına uygun olarak kurulmuşsa, bildirdiğinin ne olduğuna bakılmaksızın (bir inanc mı yoksa bir iddia mı, ki daha sonra iddiaların da inanç kategorisine sekulduğu görülecektir) bilisel bir önerme adayı olarak kabul edilir. Bu tanımlama, henüz "bilgi" olmayan dilsel bir ifade olduğu sürece, önermenin bir inanc olarak yorumlandığını açıkça göstermektedir. Şu halde bilgi ancak, dile getirilen inançların, yanı önermelerin üzerine kurulabilir. *Inanç, en azı bildirisel ifade birimidir*. Bu görüş, "bilme" ve "inanma"yı farklı zihinsel edimler olarak değil, yalnızca *önerme-eklenleri* olarak ele alan bir yaklaşımın ürünüdür.

Önermelerden birer inanç taşıyıcıları olarak söz edilen böyle bir epistemolojik yaklaşımında, "inanç" terimi ile kastedilen şey nedir? Grünberg için inanç (*belief*), sanidan, kanıdan (*conviction*) ve imandan (*faith*) ayırdır. Başka bir deyiyle "X biliyor ki, p" önermesindeki "biliyor ki," deyimi ile "X manıyor ki, p" önermesindeki "inanıyor ki," deyimi aynı sentaktik kategori içindedir. Bu "inanma" deyimi ile "bilme" deyiminin önermede boş olarak geçmeleri halinde birbirlerinin yerine kullanılabilir önermelerin mantıksal olanağı demektir.

Öte yandan "X inanıyor ki, p" önermesi, tek biçimli yorumlanan bir önerme değildir. Mantıksal kuruluşu açısından birbirine karışık iki farklı yorumu açıklar: Inanç önermelerinin platoncu yorumuna ya da nominalist yorumuna.

Platoncu yorum: Bu yorumu göre "inanma"nın konusu dildiği soyut bir nesne olan bir "önerme-iclemi"dir. Buna göre "inanma", "inanın" kişi ile "inanılan" önerme-iclemi arasındaki bağıntıdır. Böylece "inanma" önermelerinin gerçek mantıksal yapısı "X, p ye inanıyor" biçiminde dile getirilebilir. Bu yorum Grünberg tarafından "inanmayı, 'önerme-iclemeli

gibi bir takım varsayımsal soyut nesnelere dayandırıldığı, [dolayısıyla] Ockham'ın tutumluk ilkesine aykırı bulunduğu için yadsınır. (Grünberg 1971: 36)

Nominalist yorum: "Inanıyor" sözcüğü bir yüklem şeklinde değil "X inanıyor ki" deyimi tüm olarak bir "1-li önerme-eklemi" olur yorumlanırsa, "inanma-önermeleri"nin gerçek mantıksal biçim "X inanıyor ki p" olarak görünecektir. "X inanıyor ki" bir "1-li önerme-eklemi"dir ve doğruluk-fonksiyonu taşımaz. (Bu iddia, "inanıyor ki", "biliyor ki", "tanıyor ki" gibi ifadelerin tek başlarına, salt önerme-eklemleri oluşturdukları suren, bu ifadeleri ortaya çıkarılan zihinsel edim ve süreçleri herhalde kaymayan bir yaklaşımdır. Önerme-eklemleri doğruluk-fonksiyonu durumunda olmayan ("ve", "veya", "ise" gibi) ve doğruluk-fonksiyonu durumunda olmayan ("inanıyor", "biliyor" gibi) biçiminde ayırlır.) İnsa olsaydı "p"nin doğruluk değeri "X inanıyor ki p"nin doğruluk değeri belirleyecekti. Oysa bu yorumu göre, "X inanıyor ki p"nin doğruluk değeri "p"nin doğruluk değerinden bağımsızdır. "p" doğru ise önerme ("p" içeriğine göre) doğru ya da yanlış olabilir, "p" yanlış ise önerme yine de doğru ya da yanlış olabilir. Bu yorumu göre, önerme-içleminin (burada "p" önermenin doğruluğunu belirlemeye hiçbir işlevi yoktur. (Grünberg 1971: 37)

Ote yandan Grünberg'in savunduğu bu yorumu göre "inasmış" ve "bilmeme" arasında söyle bir bağlantı vardır: "X biliyor ki" deyimi de "X inanıyor ki" deyimi gibi doğruluk-fonksiyonu durumunda olmayan bir "1-li önerme-eklemi" olmasına rağmen, "X biliyor ki"nin doğru ya da yanlış olması, "p"nin doğru ya da yanlış olmasından bağımsızdır. "p"nin doğru ya da yanlış olmasından "X inanıyor ki" deyiminin doğru ya da yanlış olabilmesi, "p"nin doğru ya da yanlış olabilmesi. Grünberg bunu göstermek için önerme-içlemleri aynı, ama "1-li önerme-eklemleri" farklı ("inanıyor ki" ile "biliyor ki") iki önermeyi önesi verir.

A1 önermesi:

- (Ankara İngiltere'nin başkentidir) VE (X inanıyor ki Ankara İngiltere'nin başkentidir)

A2. önermesi:

- (Ankara İngiltere'nin başkentidir) VE (X biliyor ki Ankara İngiltere'nin başkentidir)

(Grünberg 1971: 37. ve 38. sayfalardan özel adımlar değiştirilerek)

Grünberg'e göre A1. önermesinin doğruluk-değeri "p"nin doğruluk-değeri bağlı değilken, A2. önermesinin doğruluk-değeri "p"nin doğruluk-değeri bağlıdır. Buradan çıkan sonuç A1. önermesi doğrıyken, A2. önermesinin yanlış olduğunu.

(Göründüğü üzere burada ifade edilen fark, iki ayrı edimin, "bilmeme" edimi ile "inanma" ediminin arasındaki fark değildir. Buradaki fark "epistemik değişimler" olarak yorumlanan iki "1-li önerme-eklemi"nin "önermemsi-deyişmeler" [*"p"* ye { that "*p*" }] karşısındaki bağımsızlığında gerçekleşir.) Nitekim, "*p*"nın doğruluğu, *X*'in "*p*" olduğunu bilmesinin gerekli koşuludur. Ancak, sentaktik olarak birbirinin yerine kullanılabildiği tieri surulmuş bu "1-li önerme-eklemleri"nin ikisi de doğruluk-fonksiyona durumunda olmadıkları halde, niçin "*p*"nın doğruluk-değeri karşısında bir "inanıyor ki" tamamen bağımsızken, diğeri ("biliyor ki") bu bağımsızlığa "bilsen biliyor ki" in sahip değildir? Bu yeterince açık değil. "*p*"nın doğruluğu, *b u s b u t u n* sahip değildir? Bu yeterince açık değil. "*p*"nın doğruluğu, *X*'in "*p*" olduğunu bilmesinin gerekli bir koşuludur. Bu koşul, "bulgit, doğrudur" biçiminde formülé edilebilecek olan neo-pozitivist kabuludur. Bu kabulden hareketle Grünberg, önermelerde boş olarak *g e c e b i l e n* "biliyor ki" ya da "inanıyor ki" gibi deyişmeler arasında, "biliyor ki"nın "epistemik değişimler" kümese göre *özel adımlar değiştirilerek* tieri surer. Verdiği başka bir örnekte de bu iddiyasını savunur:

B1. önermesi:

(X biliyor ki Ankara İngiltere'nin başkentidir) → (Ankara İngiltere'nin başkentidir)

B2. önermesi:

(X inanıyor ki Ankara İngiltere'nin başkentidir) → (Ankara İngiltere'nin başkentidir)

(Grünberg 1971: 11.sıfırdan özel adımlar değiştirilerek)

Grünberg B1. önermesinin doğru, ancak B2. önermesinin (*özel adımlar değiştirilerek*) yanlış ise, *ön-bileşen* doğru olsa da bir önerme kural gereği, *ard-bileşeni* yanlış ise, *ön-bileşen* doğru olsa da yanlış olacağını iddia eder. Oysa dikkat edilirse B1. önermesi de, hem koşullu hem de ard-önermesi yanlış olan bir önermedir, k *ü t a l g e r e g i* onun da yanlış olması gerekir. Venlen önek önermeler arasında doğru olanı bulmak için, kurallardan çok bella kabullenerek bakıldığı söyleyebilir. Bu kabulleneti Grünberg'in ifadelerinden çıkarmak olasaklaşırlar *ön-bileşen* ve *ard-bileşen* yanlış olan koşullu önermeler kural gereği

doğrudurlar. Yukarıdaki B1. önermesinin ard-bileşeni yanlış (ki de yanlış olarak yanlış), önbileşeni de zorunlu olarak yanlış olacaktır. Dolayısıyla koşul eklemının her iki bileşeni de yanlış olduğundan bu önerme de yanlış olacaktır. "Yanlış olanı 'bilmek' olanaksızdır". Şu halde, bu önermenin analitiktir. Ancak kolaylıkla görülebileceği üzere, aynı kurallar B2. önermenin de geçerli olmalıdır. Oysa aynı tür önerme-eklemine ve mantık kuruluşa sahip olan bu iki önermeden, B1. önermesini doğru kılan kural E. önermesinde iş görmemektedir. B2. önermesinin kuruluşu bakımından analitik olmadığı söylenebilir mi? Bunun söylenebilmesi için formantılı, "inanma" ve "bilme" deyimleri hakkında, birbirlerinin de kullanılabilmelerini sınırlayıcı olacak "anlam postulatları"ni kabul etmek gereklidir. ki bu kabul de, "inanç ifadelerinin doğru ifadeler olduğunu" belgelenmediğe, asla bilgi ifadesi olan önermelerin de görülemeyeceğidir".

Bilgi, "doğruluğu belgelenmiş inanç" önermesinde ortaya çıkan "doğruluk" önermelerin bir özelliği olacaktır. Bu noktada, Grünberg ifadeleriyle şu sonuca ulaşılabilir:

"Mantıkça doğru sayılan önermeler *a priori* ve *analitik* olmalı. Doğruluğu ancak deneye başvurmak suretiyle tespit edilebilen (*a posteriori*) bir önerme hiç bir şekilde *mantıkça* doğru sayılamaz. Üstelik 'mantıkça doğru' bir önermenin doğruluğu, sadece mantıksal yapısını meydana getiren deyimlerin 'anlam'ına bağlı olduğundan, mantıkça doğru olan her önerme *analitiktir*." (Grünberg 1971: 8)

Bu ifadeler, önermelerin mantıksal kuruluşlarının doğruluğunu nasıl belirlendirdiğini açıklamaktadır. Yukarıda verilen B1. önermelerine tekrar bakılacak olursa şu görülecektir: B1. önermesi,

(X biliyor ki Ankara İngiltere'nin başkentidir) $\Rightarrow$ (Ankara İngiltere'nin başkentidir)

ile B2. önermesi,

(X inanıyor ki Ankara İngiltere'nin başkentidir) $\Rightarrow$ (Ankara İngiltere'nin başkentidir)

arasında doğruluk-değeri açısından varolan fark, iddia edildiği gibi salt mantıksal yapıya dayanır ve a m a k t a dır. Çünkü burada her iki önerme de koyullu önermedir ve ikisinin de ard-bileşeni yanlışdır. Bu durumda önbileşeni de yanlış olan önerme doğru olacaktır. (1.) Önermenin önbileşeninin "1-li önerme-eklemi" olan "biliyor ki" deyimi, önbileşenin

doğruluğunu doğruluk-değeri "doğru"yken, (2.) önermenin önbileşeninin "1-li önerme-eklemi" olan "inanıyor ki" deyimi, önbileşenin doğruluğu ya da yanlış kılmadığı için önermenin doğruluk-değeri yanlış olur. Bu de epistemik deyimler kabul edilen, üstelik aynı sentaktik kategori içinde yer aldıkları iddia edilen bu iki deyim arasındaki söz konusu farklı önermesi "yapısı"ndan mantıkça değil, anlam postulatları açısından farklı kuruluşuna dayanan bir ayırmıdır. Tanım gereği, "inanç önermeleri"nin doğruluk-değeri doğru ya da yanlış olabilecekken, "bilgi önermeleri"nin doğruluk-değeri yine tanım gereği salt doğru olmalıdır.

3- Epistemik Bir Terim Olarak "Belgeleme":

Grünberg'e göre doğru bir inancı bilgi yapan etken "belgeleme"dir. Öyle ki "inanç" psikolojik, "doğruluk" ise semantik bir kavramdır. Belgeleme epistemiktir. Bir önermeyi belgelemekle, bu önermenin doğru olduğunu dair bir güvence elde etmek amaçlanır. En yüksek güvene, belgelemenin doğruluğu mantıkça içermesidir. Bu tür belgelemeye "kesin belgeleme" denir.

Belgelemelerde belgelenen hep önermelerdir. Bunun için doğruluğu önceki bilinen başka bir takım önermelerle dayanılır. Belgelenen önerme çogu kez belgeleyenin deduktif-mantıksal ya da induktif-olasi bir sonucu doğrulukundadır. Bu "dolaylı belgeleme"dir. Dolaylı belgelemeye dayalı belgelemeler, tüm önermeleri belgelemez. Çünkü bu durumda ya kışır döngüye ya da infinite regress'e düşülür. Şu halde belgeleme zincirinin hem döngüsüz hem de sonlu olabilmesi için, bazı önermelerin başka önermelerin doğruluğunu önceki bilinmesine dayanmadan belgelenebilmesi gerektir. Bu "dolaylı belgeleme"dir. Gerek dolaylı gerekece dolaylı belgelemeler hep bir "belge"ye dayanmalıdır. Dolaylı belgelemeler için bu belgeler dilselken, dolaylı belgelemeler için dil-dışı nesnelerdir. Bu dil-dışı nesneler duyu-verileri, gözlemler, yaşantılar gibi psikolojik olaylardır. Gözlemler önermelerinin dolaylı belgelenebilmesi onların "kesin" oldukları (yani kesin belgelendikleri ya da kesin bilindikleri) anlamına gelmez. Çünkü "p" fizişel nesnelere ilişkin bir gözlem önermesi ise, X'in yapacağı hiçbir gözlem "p"nin doğruluğunu mantıksal bir zorunlukla gerektirmez. Dolaylı belgelemede dil-dışı belgeler olarak, ancak subjektif belgeler kullanılabilir. Fizikselle (objektif) belgeler ise belgelemelerde kullanılmazlar. Çünkü onlar gözlemlere yol açan, ama gözlenmemeyen öğelerdir. Dolaylı belgelemede kullanılanlar ise bu fizişel nesnelerin yol açtığı yaşantılardır. Burada "belge" fizişel belgenin gözlenmesi olavidir. (Grünberg 1971: 54-55)

Gözlem önermelerinin dışında, *aksiyomlar* ya da *postulatlar*, bu de gereği doğru oldukları kabul edilen önermelerdir. Tutarlı olma koşuluyla, ulaşım gereği doğru olan önermeler kesin olarak belgelenir. Bu tu önermelerin sağladığı belgelemeler, gözlem önermelerinin sağladığı belgelemelerden daha kesin olarak kabul edilirler. (Grünberg 1971: 58)

Gerek dolayız gerekse dolaylı belgelemeler türleri ne olursa olsun, belgedikleri önermenin doğruluğunu ya *zorunlukla* ya da *olansızla* içerler. Bu özellik belgelemenin anlamıdır. Ancak, "p"nin doğruluğuna içeren her işlem belgeleme değildir. Çünkü belgeleme son çözümlemeye dolayız tanımlara dayanabilir (uzlaşım gereği doğru olan önermeler hariç). Bunlara belgeleyici yaşıtlar, bu yaşıtların tümüne de "belgelemenin subjektif içeriği" denir. Dolayız belgelemeler için böyle subjektif içeriği gereklidir, ama yeterli değildir. Belgelemenin gereklili ve yeterli koşulu subjektif bir içeriğin bulunması ve belgeleyici önermelerin (yani bir anlamsı subjektif içeriğin) doğru olmasıdır. Oysa, belgeleyen önermenin doğruluğunu bilmek, gene belgeleyici yaşıtlara dayanacağından, hiçbir zaman belgelemenin subjektif içeriğinin dışına çıkmaz. Öte yandan sə subjektif içeriğe dayanılarak doğru bir kanıtlamayı yanlış bir kanıtlamadan ayırtetmek de olağanızdır. Çünkü subjektif belgelerin objektif belgeleri olduğu gibi yansıtıldığından emin olunamaz. (Grünberg 1971: 78)

Göründüğü üzere bu kısımda söylenenler, birinci kısımda söylenenlerle koşutluk içindedir. Burada iki nokta soruşturulabilir: İlkin, Grünberg'in psikolojik olaylar dediği "yaşıtlar"ın epistemik değerini ne olduğu; ikincileyin de Grünberg'e göre, doğruluğu mantıkça içenim belgelemelerin niçin en yüksek kesinlik güvencesi sağladığı.

Grünberg epistemolojik konumu nedeniyle yaşıtların objektifliği dünyayı olduğu gibi yansıt(a)mayabileceğini, insanların yalnızca bu dünya izlenimlerini dilsel ifadelerle betimleyebileceklerini iddia ediyor. *X* 'in yaşıtlısı ne olursa olsun, fiziksel etkenler beklenen ya da yaşıtları ya da gözlenen biçimde olmayıpabilirler. Dolayısıyla, bilgiyi oluşturan bu koşuldan epistemik olanının (belgeleme koşulu) karşısındaki en ciddi sorun, belgeleyerek olanın betimlediğini ne kadar temsil edip etmediğinin hiçbir zaman bilinmeyecek olmasıdır. (Tabii burada uzlaşım gereği doğru önermelerin böyle bir sorunu olmadığını söyleyelim. Grünberg'le birlikte kabul etmek gerekiyor.) Üstelik, buradaki şüphenin nesnesi her ne kadar yaşıtları dile getiren önermelerin doğruluğu değilse de, yaşıtlara kendilerine dayandığı fiziksel dünya, dolaylı belgelemenin kendisine bağlı olduğu dolayız belgeleme için varsayılmaktadır. Dolayız belgeleme zincirinin başı da olsa, bu durumda Grünberg asıl dolaylı belgelemeyle ilgilenecektir. Çünkü dolaylı belgeleme, mantığın ilkelerine

gore gerçekleştirilecektir. "Mavi renkli bir çiçek", ancak onu gören için telgelenmiştir. Oysa deduktif bir çıkarım, bu çıkarımı yapmanın mantığını bilen herkes için olanaklı ve meşrurudur. Şu halde belli bir önerme-sistemi içinde kalarak belirli çıkarım, dayandırma, türetim ilkelerini ya da kurallarını doğru biçimde uygulayarak ulaşılacak belgelemeler, tutarlık ilkesi uyarınca semiotik olarak hep doğru olacaklardır. Öyle ki, eğer başlangıç önermeleri ulaşım gereği doğru ise, bu önermeler söz konusu formel işleyiş aracılığıyla kesin biçimde belgeleneceklərdir. Anlaşılacağı üzere bu yaklaşımda gözlemin kendisine gösterilmeyen güven, *analitik* çözümlemeye ve *a priori* işleyişe gösterilmektedir. Mantık, içinde varolduğu dillerin anlaşmayı yöneten doğal ulaşımının temel görünümü olarak düşünülmektedir. Böylece, mantıkça belirlenen sınırlar içinde kalınarak yapılan her türlü belgeleme, bir çeşit *uzlaşım gereği belgeleme* özelliği taşıyarak, kendi içinde en yetkin belgeleme olarak düşünülmektedir.

Buraya kadar "bilgi" belgelenmiş ve belgelendiği biçimde doğru olan inanç önermeleridir fikrini takip etti. Buna göre, belgelenmemiş ya da belgelendiği sanılan (ör: algı yanılmalarının farkına varmama) ama gerçekde uygun olan bir inanç, doğru olmasına rağmen bilgi değildir. Yine aynı biçimde belgelenmiş ve doğru olan ama bir inanç önermesi olmayan ifadeler de bilgi degildiler. Son olarak belgelenmiş ama doğru olmayan inançlar da bilgi degildiler. Bu iddiaların hepsi de sorunlusudur. "Bilginin yanlış olmaması"nın ya da "belgeleme olmadan inanma"nın ne anlama geldiği açık değildir. Bilim tarihine bakıldığında kimi çevrelerce neredeyse tek bilgi türü sayılan bilimsel bilginin geçmişinde de uzun yıllar doğru kabul edilen, pek çok kez dolayız ve dolaylı belgelenen, ama bugün yanlışlanan bilgiler olduğu görülür.

Grünberg'e göre, *empirik-olmayan aksiyomatik önerme-sistemlerin* kendi iç tutarlıklarını ve mantıksal düzenlenişlerinin belirleyiciliğinde önerme tekniklerini belgededikleri ve bir önermenin doğruluğunun bu iç tutarlıkta aranacağı, bunun bir ölçüt olarak benimsendiği açıkça ortadadır. Öte yandan yine ona göre, *empirik-olan önerme-sistemleri* dolayız belgelenmenin sağlanabilmesi için belgeleme zincirinin başına yerleştirilen "subjektif içeriğlere" dayanmak zorundadırlar. Ancak *empirik-olan önerme-sistemlerin* salt iç tutarlıkla değil, sürekli deney ve gözleme ilişkilendirilerek belgelendirildiği düşünüldüğünde (Grünberg 1971: 85-91), bu sistemlerin doğruluk ölçütünün ne olacağı, yani sisteme dahil olan deney verileri ile henüz deney verisi olmuş ve sisteme girmeye aday olan önermeler arasında, (birbirleriyle çelişsinler ya da çelişmesinler) hangisinin doğru olduğunu belgelemede hangi ölçütler kullanılacaktır?

Grünberg'in "Long Run Consistency of Beliefs as Criterion of Empirical Knowledge" adlı denemesi bu konudaki düşüncelerini yansıtır.

Grünberg, yazısına inanç sistemlerinin uzun süreli tutarlığının yalnızca empirik bilginin ölçüyü olduğunu değil, aynı zamanda bu sistemlerin, epistemik belgelemenin yardımıyla nihai doğruya ulaşır. Dolyayıla da "ölçüt" sorunun çözümü için, "rasyonel bilen özne"yi (a rational cognitive agent) hareket noktası yapar. Ona göre epistemik teorim görevi, rasyonel bilen öznenin nasıl davranışını gerektirdiğini tanımlamaktır. Bu davranışın ana özelligi "olabildigince hızlı ve az güç harcayarak, kendisinin inanç sistemindeki doğruları çoğaltmak ve hataları azaltmak"tır. Grünberg burada öznenin inanç sistemünün tekil öğeleri olan inançların değişimini anlamında inanç sistemlerini değiştiren öznelere davranışlarıyla ilgilenmektedir. Rasyonel bir bilen özne kendi inançlarını sınımladır, ya onlara bir ölçüt aracılığıyla bakmalıdır. Onun inancı ölçüle uyuşuyorsa inancını korumalı, uyuşmuyorsa inancını terk etmelidir. Grünberg'e göre bu ölçüt, bir inançlar sistemindeki bir inancın "uzun süreli görülebilir tutarlığı"dır. Başka bir deyişle bir inanç, dış kaynaklı diğer inançların ya da öznenin hali hazırladığı bazı inançlarından çıkarsanın inançların kabul edilmesini engellemedikçe, sistem içindeki yerini korur. (Grünberg 1995: 149-150)

Bu denemenin içinde yer aldığı kitabin ("The Concept of Knowledge") editörlerinden Joanna Kuçuradi'nin kitabına yazdığı prologa Grünberg'in ifadelerinin şu anlama geldiği ileri sürürlür: Eğer bir kimsenin inançlar sistemi uzun bir zaman için yeni deney ile değişime uğramıyorsa, rasyonel bir özne elması koşuluyla, inancının doğru olduğunu kabul edebilir. "Inançların uzun süreli görünür tutarlığı, empirik bilginin ölçütüdür." (Kuçuradi 1995: xliv)

4- Gettier'yenin Eleştirisi:

Bu yazıda "bilgi"nin "belgelenmiş doğru inanç" olarak tanımlanmasının sonuçlarına değinildi. Bilginin belgelenmiş doğru inanç olmadığı savları düşünecek olursa, hem bu tanıma hem de bu tanımlamanın sonuçlarına yönelikmiş pek çok eleştirden söz edilebilir. Ancak konuyu dağıtmadan en bilinen örnek olarak Edmund Gettier'in 1963 "Analysis"ındaki "Is Justified True Belief Knowledge?" adlı kısa yazısının getirdiği yorumu bakılması yeterli olacaktır.

Gettier, bir kimsenin verilmiş bir önermeyi bilmesinin gerekli ve yeterli koşullarını inceleyen son zamanlardaki girişimlerde sıkılıkla şuna benzer kalıpların geliştirildiğini yazar:

Tanım (a): S biliyor ki p

(i) p doğrudur,

- (ii) S inanıyor ki p.
- (iii) S'in p'ye inancı belgelenmiştir.

Gettier'ye göre bu kalıp ilkin, *gerçekte yemin olun bir önermeye belgeleyebilmek olanaklı olduğu* için, S'in p'ye inancının belgelenmesi gerekli bir koşuldur, ama yeterli koşul değildir (Grünberg için, inanma ve doğruluk koşulları sağlandığında belgeleme gerekli-yeterli koşuldu). Ayrıca Gettier'i eleştirisi için bkz: Grünberg 1971: 59) İkinci olarak ise şuna dikkat çeker: eğer S, "p" önermesine inancı belgelerse, ve "p", "q"yu gerektirirse, ve S "p"den "q"yu çıkarır ve bu üretimin sonucu olarak "q"yu kabul ederse, o zaman S "q"ya inanmayı belgelenmiş olur.

Gettier'ye iki durum tasarlayarak eleştirisini sürdürür.

I. Durum: Varsayılsın ki Smith ve Jones bir işe başvurdu. Yine varsayılsın ki Smith'in aşağıdaki bileşik önerme için kesin kanıtı var:

(d) Jones işe girecek ve onun cebinde on lira var.

Smith'in (d) önermesi için kanıtı, şirket patronunun ona, Jones'un yanında seçileceğini söylemiş olması, ve Smith'in en dikkat önce Jones'un cebindeki parayı saymış olmasıdır. (d) önermesi,

(e) "İşe girecek adam on liraya sahiptir." i gerektirir.

Varsayılsın ki Smith, kesin kanıt olduğu için, (d)den (e)ye geçmeyi ve (d)'nın temelleri üzerinde de (e)'yi kabul etsin. Bu durumda Smith (e)'nın doğru olduğunu inanmayı açıkça belgelemiştir.

Fakat sonrası tasarlanaçak olursa, Jones değil, Smith işe girmıştır. Dahası cebinde on lirası vardır. Şu halde, gerçi Smith'in kendisinden (e) önermesini turettiği (d) önermesi yanlış, ama (e) önermesi doğrudur. O zaman, örneğimizdekilerin hepsi doğrudur. 1- (e) doğrudur, 2- Smith (e)'nın doğru olduğunu inanır, ve 3- Smith (e)'nın doğru olduğunu inancı belgeler. Fakat açıkta ki Smith (e)'nın doğru olduğunu bilmemektedir; çünkü Smith cebinde kaç lirası olduğunu bilmekten, cebindeki miktar nedeniyle (e) doğru olur.

II. Durum: Varsayılsın ki Smith'in aşağıdaki önerme için kesin kanıtı olsun:

(f) Jones bir Ford'a sahip.

Smith'in kanıtı Jones'un geçmişte hep bir Ford'u olduğunu anımsaması ve onu şimdi de bir Ford kullanırken görmesidir. Tasarlansın ki, Smith'in bir diğer arkadaşı olan Brown'un nerede olduğu kesintikle

bilinmiyor. Smith rastgele üç yer adı seçiyor ve aşağıdaki üç önermeyi üretiyor:

- (g) Jones bir Ford'a sahiptir, ya da Brown Boston'dadır.
- (h) Jones bir Ford'a sahiptir, ya da Brown Barcelona'dadır.
- (i) Jones bir Ford'a sahiptir, ya da Brown Brest-Litovsk'dadır.

Bu önermelerin hepsi de (f) tarafından gerektirilirler. (Daha ~~önerme~~ sözü edilen formal kuralardan birisi nedeniyle: Ayrılık önerme eklemek doğruluk koşulu) Buna göre Smith'in (f) temeli üzerinde (g), (h) ve (i)'yi kabul ettiğini düşünülsün. Smith haklı olarak kesin bir kanıt dayanıksız önermeden (g), (h) ve (i)'yi türetecektir. Böylece Smith her üç önermeye inanmayı da tam olarak belgelemiştir. Elbette Smith'in, Brown'un ~~ön~~ hakkında bir fikri yoktur.

Fakat şu iki durum düşünülsün. İlkinci, Jones'un bir Ford'u yoktur, arabayı kiralamaktadır. İkinci olarak da, Smith'in farkında olmadığı ~~bu~~ rastlantı olarak Brown'un bulunduğu yer (h) önermesinde sözü geçen yerde. Bu iki durum ele alınırsa, Smith, 1- (h) doğru olsa bile, 2- Smith (~~bu~~) doğru olduğuna inansa bile, 3- Smith (h)'nin doğru olduğu inancını belgeleye bile, (h)'nin doğru olduğunu *bilmemiyordur*.

Gettier'nin eleştirisi, verilen örnekler ışığında her üç koşulun ~~bu~~ verili bir önermeyi "bilmek" için *yeterli* koşul olmadıkları sonucuya beraber. Burada verilen örnekler (a) tanımını oluşturan kalıbmın kendisinin ~~bu~~ olmadığı gösterilmesi açısından önemlidir. Ancak Gettier'yenin kendi de bu eleştirisini yine formal sistemin içinde kalarak geliştirmiştir. Dilde edilecek olursa, burada da formal işleyiş kuralları esas alınmıştır. Oysa bir inancın analizinin yapılması yoluna gidilerek, hem de belgelemenin nasıl bilme edimi olduğu tartışılara da (a) tanımı üzerinde fikir yürütlülmeli. Bu yöntem dil-içi ya da önermeler-sisteminde kalınarak geliştirilmelidir. Çalışılan eleştirilerden, referanslarını dil-dışına yapmasıyla ayrılır.

5. Sonuç:

"Bilgi nedir?" sorusu farklı yaklaşımlarla ele alınan bir sorudur. "Bilgi nedir?" sorusuna, örneğin tarih içindeki kullanımlarına bakarak mı, yoksa sonyu sorarken verilebilecek olası yanıldan birini tercih ederek mi yaklaşılmalıdır. Bu, tartışılan bir konudur ve her iki yaklaşım da varlığına hâlen sürdürmektedir. Yukarıda bilginin ne olduğunu ilişkin belli tarzda bir soru sorma ve bu tarzın, biçimlendirdiği yanıtlama girişimi akarılıdır. Bilginin *önerme-bağlamları* ile *önerme-sistemleri* içinde ve ~~manzıksız~~ döküller dâzeyinde ele alınması, bilginin tanımını da hiç şüphesiz belirliyor. Bilginin ne olduğunu soran epistemoloj, yanısıra bu sorunun yanının bulunduğu düşündüğü noktaya bakar. Dolayısıyla her soru, belli bir bakış açısına yönlendirilir. Yukarıda bilisel önermeleri nesnelerinden ayrı olarak, kapalı *birimler* ya da *birimler-sistemi* olarak ele alan neo-pozitivist "bilgi"yi, önerme-bağlamlarında dile getirilen belgelenmiş, doğru inancı olduğu savıyla; inancı, doğruluğu ve belgelemeyi birarada tanımlayan, doğruluğun tanımında belgelemenin tanımını, inancın tanımında bilginin tanımını gerekseyen, Grünberg'in ifadesiyle, *ortuk* tanımlardan oluşan bir biçimde tanımlar. Bu sav, bilginin ne olduğu sorusunun, "bilgi" kavramının *enek* epistemik mantık denilen bir sistem içinde (öbür epistemik terimlerle olan analitik bağıntısını ortaya koymak yoluyla) *ortuk* olarak tanımlanarak yanıtlanabileceğini ileri sürer. Bu görüşe göre "bilgi" kavramı ancak epistemik mantık kullanılarak aydınlatılarak kavuşturulabilir. (Grünberg 1971: 96)

Oysa "bilgi nedir?" sorusuna "bilme edimler"nın ürünlerine bakılarak olduğu kadar, bu edimlerin kendilerine de bakılarak yanıtlanabilir. Kaldı ki bilme edimlerinin ürünlerine (bir şey hakkında ileri sürülen önermeler, cümleler, savlar v.b.) de bakıldığından eğer bilme (*knowing*) ile bilgi (*knowledge*) ayrimi yapılıyorsa, bu ürünlerde takılı kalımmaz. Onlar, işaret etikleri, hâklarında oldukları nesnelerle ilişkilerinde düşünülürler. Bir önerme dile getirdiği nesneyi yanlış olarak dile getirebilir, belki, ama yanlış da olsa dile getirdiği kendi dışında *b i r n e s s e d i*, *nesnelerle bağlantısı tamamen kopmuş olabilir*. *enek ona yönelikliği dışında* Bilgi (ürün olarak) nesneye dairdir. "X bilir ki p" denildiğinde bilme edimi (*X* bilir ki *p*) denildiğinde bilme edimi "p"yi kendi *p*'ye yönelmiş, "p"yi bilmeyi amaçlamıştır. Bilme edimi, "p"yi kendi *p*'ye yönelikmiş, "p"yi bilmeyi amaçlamıştır. Bilginin nesnesi ya da özel niyetini gerçekleştirmek için *nesneleştirmiştir*. Bilginin nesnesi ya da *bilenin (p)*, *bilenin (X)* kurduğu bir ilişkidir (*connection*). Bilgiye nesne olan şey, bilme ediminden bağımsızdır. Onu kendi özel yönelikmeye nesneleştiriren edim tarafından üretilmemiştir, uydurulmuş ya da yaratılmış da değildir. (Kuçuradi 1995: 97-98)

Ote yandan, bilgiyi bilme edimleri ve bu edimlerin ısrarı olmaya ikiye ayıran bu bakış doğal olarak, "inanç"ı da "inanma edimleri" ve "edimlerin ısrarı" olarak ikiye ayıracaktır. Bilgi her zaman bir şeyin bilgisidir, yani bilme ediminin kuracağı nesneye yöneltmesi olarak olur. Çakır, inanç birilerinin inancı olarak, yani kendi nesnesini yaratmak için inanç bir edim olarak nesneye değil, inanma ediminin taşıyıcısının üzerinde yer alan bir edim olarak nesneye çıkar. Burada inanan (X), inandığını (p) kendi edimi söylemek, inanma edimi karşısında, bu edimin sözde-nesnesini uydurur, üretir. Inanma edimi karşısında, bu edimin sözde-nesnesini herhangi bir ontik bağımsızlığından söz edilemez. Inanma edimi "inanılan şey" arasındaki ayrımlı konulduğunda inanan, inanılan şey arasındaki nesneleştirme bağlantısının eksikliğini farkeder. Bilme ve inanma arasındaki yapısal fark da buna dayanır. Bu farka dayanarak inanma epistemolojik değil, psikolojik sayılabilen bir kategoriye gitmek söylenebilir. (Kuçuradi 1995: 101)

Bu yapısal farkın üç sonucu vardır:

1-) "X inanıyor ki p " önermesinin nesnesi epistemolog için, " p "'nin yani inanılan şeyin doğruluğunu onaylanması edimi değil, " p " inanma *şimdi gerçekleşen* edimidir. Buna göre epistemolog "inanıyor ki" deyince nesne edinecektir. Böylece o, *şimdiden gerçekleşen* bir edimi konu edinmiş olur.

2-) Oysa *inanın* için " p "ye inanmak, " p "nin var olduğu ya da " p "'nın doğru olduğu demektir.

3-) Önermeyi *isten* için ise, kullanıcı yalan söylemiyorsa inanma önermesi doğrudur. Çünkü inanma ediminin *şimdiden gerçekleşen* durumunu söyle getirir. Kullanıcı neye inanırsa inansın, ifade ettiği önermeye gerçeklikle ilişkili. Inanma inanmışsa inanırsa, önermesi doğrudur. Bu nedeni inanma ediminin sözde inanıyorsa, önermesi doğrudur. Oysa " X biliyor ki p " önermesinin nesnesi epistemolog için, " p "nin kendisidir. Çünkü bilgiyi ortaya çıkarandan bağımsız "bir olan" ile ilgilidir. Bilinen bilgiyi ediminden ontik olarak bağımsızdır. (Kuçuradi 1995, sf:97-102)

Kaynakça:

Geffier, Edmund
1963

Grünberg, Teo
1971
1984
Birlikte). Ankara

1995

Kuçuradi, Ioanna
1995

1995

Ural, Şafak
1986

"Is Justified True Belief Knowledge?" *Analytic*, 58

Epistemik Mantık Üzerine Bir Araştırma, Ankara
Modern Mantık, (H.Batuhan ve S.Eyüboğlu ile

"Long Run Consistency of Beliefs as Criterion of Empirical Knowledge", *The Concept of Knowledge*, (eds. İ.Kuçuradi, R.S.Cohen), Kluwer Academic Publishers, Netherlands. sf: 149-163.

"Prologue" *The Concept of Knowledge*,
(eds. İ.Kuçuradi, R.S.Cohen), Kluwer Academic Publishers, Netherlands. sf: xvii-lviii

"Knowledge and Its Object" *The Concept of Knowledge*, (eds. İ.Kuçuradi, R.S.Cohen), Kluwer Academic Publishers, Netherlands. sf: 97-102

Pozitivist Felsefe, İstanbul